

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА В УКРАЇНІ

22 березня 2013 р. у Національній академії внутрішніх справ (м. Київ) відбувся круглий стіл на тему «Порівняльне правознавство, юридична освіта та правоохоронна практика в Україні». Його організаторами виступили Національна академія внутрішніх справ, Центр порівняльного правознавства Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України та Українська асоціація порівняльного правознавства.

Активізація порівняльно-правових досліджень в Україні об'єктивно зумовлена сучасними процесами правового розвитку країн світу, інтеграцією України у міжнародний правовий простір, прийняттям європейських правових стандартів. Закордонний та вітчизняний досвід розвитку порівняльного правознавства свідчить про зростання у XXI ст. його значення для формування сучасного правового мислення, підвищення якості юридичних наукових досліджень, ефективності професійної підготовки юристів, удосконалення правової практики, зокрема й правоохоронної діяльності, відповідного реформування системи правоохоронних органів, забезпечення верховенства права у їх діяльності.

Саме тому організатори круглого столу вирішили запропонувати для наукового обговорення проблеми взаємовпливу порівняльного правознавства, юридичної освіти і правоохоронної практики.

Загалом у круглому столі взяли участь 33 представники, зокрема з Національної академії внутрішніх справ, Національної академії служби безпеки України, Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,

Учасники круглого столу на тему
«Порівняльне правознавство, юридична освіта та правоохоронна практика в Україні»

Академії праці та соціальних відносин Федерації професійних спілок України, Київського міжнародного університету, редакції журналу «Право України». Низка фахівців взяла участь заочно, надіславши свої виступи.

Відкриваючи круглий стіл, начальник кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор **С. Гусарев** зазначив, що вивчення правового досвіду інших країн, застосування порівняльно-правового методу не обмежується лише порівняльним правознавством як автономною наукою, а стає в Україні й світі складовою більшої частини наукових досліджень, що здійснюються у межах різних наукових спеціальностей, і не лише юридичних. Він наголосив на тому, що професійна підготовка сучасних юристів неможлива без використання результатів таких досліджень, а відповідно потребує й активізації запровадження спеціальних курсів компаративної спрямованості різними кафедрами та на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях.

У своїй доповіді вчений секретар Української асоціації порівняльного права, керівник Центру порівняльного правознавства Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права, кандидат юридичних наук, доцент **О. Кресін** зазначив, що порівняльне правознавство нині, на жаль, відіграє роль «Попелюшки» в юридичній освіті й переліку юридичних ВАКівських спеціалізацій. Він звернув увагу на багату історію порівняльного правознавства як юридичної дисципліни, на основі повернених до наукового обігу документів довів, що його викладання у європейських університетах розпочалося ще у 20–30-х роках ХХ ст.

Доповідач детально проаналізував проблеми наукового і навчально-методичного становлення порівняльного правознавства в Україні у складі Російської імперії та СРСР, окремо зупинився на ролі у цьому В. Корецького та очолюваного ним Інституту держави і права АН УРСР, вказав на прикря процеси занепаду традиційних шкіл порівняльного правознавства в незалежній Україні у 90-х роках минулого століття і пов'язану з цим «провінціалізацію» юридичної науки. Водночас О. Кресін наголосив на відродженні української школи порівняльного правознавства протягом останніх десяти років, що дало змогу зарубіжним оглядачам оцінювати її як найпотужнішу в пострадянських країнах і найбільш динамічну в Європі.

О. Кресін, зокрема, зазначив, що в українському порівняльному правознавстві особливо виділяються дослідження з філософії, теорії та історії порівняльного правознавства, які вже переросли в автономні наукові напрями й уособлюють лідерство нашої школи в східноєвропейському регіоні. На його думку, найбільш перспективним центром координації досліджень у сфері філософії порівняльного правознавства є Національна академія внутрішніх справ, де були підготовлені, захищені, нині готуються докторська і кандидатські дисертації. У зв'язку з цим доповідач закликав підтримувати і розвивати цю славу традицію, поглиблюючи відповідний елемент у навчальних програмах, а також проводити на базі Академії щорічні круглі столи або наукові семінари з цієї проблематики.

На проблемах використання порівняльно-правової методології у наукових юридичних дослідженнях різного рівня та на різних етапах їх здійснення зупинився доктор юридичних наук, професор кафедри теорії держави та права

Національної академії внутрішніх справ **О. Тихомиров**. Окрім того, він поінформував учасників круглого столу щодо досвіду викладання навчальних дисциплін порівняльно-правової спрямованості в Академії, зокрема зазначив, що тут чи не вперше в Україні було запроваджено викладання у межах загальної теорії держави та права окремих тем навчальних занять стосовно особливостей правових сімей, спеціального магістерського курсу «Юридична компаративістика», започатковано теоретичні й компаративні наукові дослідження правохоронної діяльності, а також обґрунтував необхідність і доцільність розвитку цієї традиції.

Доцент Національної академії внутрішніх справ **Ю. Бондарь** привернув увагу до своєрідного парадоксу, коли наукові дослідження продуктивно ширяться і дають помітний результат, а їх досягнення часто не можуть знайти свого втілення у соціальній практиці, тобто практична їх затребуваність з боку держави і суспільства, по суті, мінімальна. Він акцентував увагу на потребі активізувати прикладний аспект порівняльного правознавства, зокрема через запровадження освітніх спеціалізацій у галузі порівняльного права та, відповідно, підготовки таких фахівців, оскільки потреба у таких кадрах є об'єктивною, а вони будуть бажаними працівниками як у державних органах, так і в недержавних структурах.

Як один із важливих напрямів сучасного розвитку порівняльного правознавства в Україні кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційно-правових дисциплін Академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України **С. Кудін** виокремив відновлення та розвиток вітчизняних традицій проведення наукових досліджень у сфері порівняльної історії права. На його думку, потребують вирішення низка філософських, наукознавчих, теоретико-методологічних проблем компаративної історії права; також важливим є проведення конкретних порівняльно-історичних правових досліджень. Значущими є розробки, спрямовані на встановлення міждисциплінарних зв'язків компаративної історії права та деяких інших порівняльно-правових наук (наприклад, з компаративною філософією права, правовою лінгвістикою, етнологією та ін.), визначення методології компаративної історії права.

На прагматику порівняльно-правових досліджень та їх значення для проведення державних і правових реформ звернула увагу начальник кафедри адміністративного права та процесу Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор **О. Кузьменко**. Сучасна правова компаративістика завдячує своєму розвитку здебільшого теоретикам права, що доводять архіважливість її розвитку та необхідність використання напрацьованих матеріалів у законотворчій і публічно-правовій практиці. Разом з тим вона зазначила, що необхідно активізувати вивчення особливостей правового регулювання різних вузько-прикладних сфер економічного, політичного, оборонного, культурного напрямку, позбутися надлишкової теоретичності та «псевдонауковості» галузевих порівняльно-правових досліджень, забезпечити належне фінансування останніх, зацікавленість у них державних органів, захист національних інтересів тощо.

Кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Київського міжнародного університету **О. Ткаченко** зупинився на філософсько-правових проблемах порівняльного правознавства. Він зазначив, що

одним із основних питань сучасного правового пізнання, що конститууюють його інтелектуальний образ як самостійну раціональність, є осмислення можливості постановки питання про епістемологічну природу правового порівняння як питання про структуру інтелектуального поля правознавства, тобто проблеми розмежування у ньому сфери знання (предметності мислення — онтологічна компонента) і сфери пізнання (прирошення смислового поля шляхом його деконструкції — методологічна компонента). Ця проблематика може бути вирішена концептуалізацією правового порівняння виключно у межах сингулярних дисциплінарних сфер, тобто подальше існування правознавства є його проектом як сфери самостійного філософсько-методологічного мислення, що вимагає не лише гносеологічної (як у дискурсі юридичної догматики), а й епістемологічної іманентності.

На потенціалі порівняльно-правової методології у дослідженнях організації та діяльності поліції, визначенні концептуальних засад реформи правоохоронних органів України зупинився у своєму виступі доктор юридичних наук, професор кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ Є. Гада, який, зокрема, підкреслив, що реалізація відповідних рекомендацій ЄС щодо асоціації Україна — ЄС можлива на основі гармонізації європейських стандартів правоохоронної діяльності та національних особливостей її організації та здійснення, що потребує активізації відповідних порівняльно-правових досліджень.

Кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, заступник головного редактора юридичного журналу «Право України» Л. Макаренко у своєму виступі акцентувала увагу на стані та проблемах інформаційного забезпечення порівняльно-правових досліджень і формування масиву публікацій результатів наукових розвідок вітчизняних компаративістів. Так, редакцією журналу «Право України» в останні роки започатковано видання таких спеціалізованих журналів, як «Порівняльне правознавство», «Міжнародне право», «Право США», «Європейське право» та ін.

Такі можливості оприлюднити результати своїх досліджень мають вчені далеко не всіх пострадянських країн. Л. Макаренко наголосила на тому, що наукова інформація щодо порівняльно-правових досліджень не обмежується лише цими журналами, оскільки тривалий час видається перший в Україні міжнародний журнал «Порівняльно-правові дослідження», є відповідні підрозділи в інших фахових виданнях України, суттєво зросла кількість наукових статей, монографій, навчальних посібників з різних юридичних наукових і навчальних дисциплін компаративістської спрямованості. Разом з тим актуальною і науково значущою залишається проблема введення у вітчизняний науковий обіг праць іноземних компаративістів та їх адекватного юридичного перекладу.

У дискусії, що відбулася під час круглого столу, також були висвітлені проблеми порівняльно-правового осмислення, зокрема: забезпечення інформаційної безпеки України (кандидат юридичних наук **О. Тихомиров**, Національна академія служби безпеки України), систем правоохоронних органів (кандидат юридичних наук, доцент **О. Тюріна**, Національна академія внутрішніх справ), юридичних обов'язків як предмета правоохоронної діяль-

ності (кандидат юридичних наук, доцент А. Завальний, Національна академія внутрішніх справ).

Обговорення проблем сучасного розвитку порівняльного правознавства, юридичної освіти та правоохоронної практики відбулося в неформальному, дружньому, діалогічному та фаховому форматі. За загальною думкою учасників, порівняльне правознавство нині є одним із тих напрямів юридичних досліджень, який дає чи не найбільші можливості для творчої самореалізації вчених, розширює поле емпіричної бази досліджень, формує сучасне юридичне мислення, відображає багатоманітність та альтернативність варіантів вирішення як наукових, так і практичних проблем правового розвитку в контексті сучасних світових процесів.

Л. МАКАРЕНКО

*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
відділу теорії держави і права
(Інститут держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України)*